

Marinko JURČEVIĆ*

DOMAĆE PROCESUIRANJE PREDMETA RATNIH ZLOČINA I TRANZICIONA PRAVDA

U postkonfliktnim društvima većina tužitelja i istražitelja koji rade na predmetima kršenja ljudskih prava rade izolirano. Njima se daje vrlo mala ili nikakva potpora u vidu strateške i operativne pomoći. Ovaj rad ima za cilj da ukaže na potrebu izgradnje i jačanja dugoročnih kapaciteta aktera tužiteljske zajednice i civilnog društva u okviru istraga i procesuiranja počinitelja kaznenih djela ratnih zločina. Kazneno pravo čini jedan od središnjih stubova pravde u zemljama u tranziciji. Tužitelji u BiH opredjeljeni su da se, gdje god je to moguće pridržavaju principa da se pravda u kaznenim predmetima treba ostvarivati u domaćim jurisdikcijama, odnosno tamo gdje su zločini i počinjeni. Samo jačanjem domaćih kapaciteta mogu se pronaći dugoročna rješenja za problem nekažnjavanja i nedodirljivosti pojedinaca. Potrebno je uložiti napore u cilju sticanja specijaliziranih sposobnosti i tehničkog pristupa koji je neophodan za dobru pripremu predmeta u okviru kojih će se posebna pozornost obratiti i na potrebe žrtava.

Sa nastankom međunarodnih kaznenih tribunala, velika pozornost posvećena je inicijativama za ostvarivanje međunarodne pravde.

U posljednje vrijeme, pomnije se razmatraju i ispituju prepreke sa kojima se suočavaju svi oni koji su dio domaćih inicijativa, a to je da problem nekažnjavanja i nedodirljivosti pojedinaca bude visoko na listi prioriteta tranzicione pravde.

Stoga je sada pravo vrijeme da se stavi naglasak na domaće programe i da se da podsticaj razradi strategija koje ne samo da će se suprotstaviti sistematskim zlouporabama ljudskih prava nego će također, omogućiti početak procesa uspostavljanja povjerenja između građana i države.

* Marinko JURČEVIĆ, Glavni tužitelj Bosne i Hercegovine, Sarajevo

U kontekstu zadane teme, dozvolite mi da Vam izložim rad Tužiteljstva BiH na procesuiranju ratnih zločina i, konkretno, o strategiji i strukturi Tužiteljstva po ovom pitanju, odnosu sa kantonalnim, okružnim tužiteljstvima, te tužiteljstvom Distrikta Brčko kao i izazovima sa kojima se suočavamo.

Strategija

Ako govorimo o strategiji rada Posebnog odjela za ratne zločine Tužiteljstva BiH, prije svega treba reći da Poseban odjel za ratne zločine Tužiteljstva BiH zaprima spise o osumnjičenim za ratne zločine iz četiri izvora:

- a) Predmeti koje Ured Glavne tužiteljice Tribunala u Hagu želi prebaciti na Sud BiH po odredbama Pravila 11 *bis* Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ,
- b) Predmeti u kojima Tužiteljstvo MKSJ nije završilo svoje istrage,
- c) Predmeti dostavljeni Tužiteljstvu MKSJ od strane kantonalnih/okružnih tužiteljstava i drugih istražnih organizacija po "Pravilima puta",
- d) Nove istrage započete poslije listopada 2004. godine (kada je jedinica "Pravila puta" prestala s radom) na kantonalnoj/okružnoj razini.

Poseban odjel za ratne zločine je usaglasio niz kriterijuma sa kantonalnim/okružnim tužiteljstvima po kojima će se svi predmeti pregledati i ocijenjivati. Ovi kriterijumi se koriste da bi se slučajevi podijelili na one koji se smatraju "vrlo osjetljivim" i da se kao takvi zadrže u cilju istrage i potencijalnog podizanja optužnice od strane Posebnog odjela za ratne zločine, te na one koji se smatraju "osjetljivim" gdje će predmet biti upućen na kantonalno/okružno tužiteljstvo na daljnu istragu po potrebi.

Kriterijumi koje je usvojilo Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine, propisuju da će se svi predmeti koji su ocijenjeni kao "vrlo osjetljivi" procesuirati pred Sudom Bosne i Hercegovine. Predmet će biti ocijenjen kao "vrlo osjetljiv" ako tretira zločine genocida, istrebljenja, višestrukih ubojstava, silovanja i druga seksualna zlostavljanja kao dio organiziranog napada, npr. u logorima ili nakon vojnog napada, porobljavanje,

mučenje, progon na rasprostranjenoj i sistematskoj osnovi, masovna zatočenja u logore, te ako su počinitelji bivši ili sadašnji visoki vojni oficiri, politički lideri, nositelji pravosudnih funkcija, šefovi policijskih uprava, upravitelji logora, osobe sa izrazito nasilnim karakteristikama i višestruki silovatelji; te ukoliko u predmetu svjedoče posebno ugroženi svjedoci kao što su insajderi ili svjedoci koji bi mogli biti i sami umiješani u kaznena djela, ako postoji realna pretpostavka da bi moglo doći do zastrašivanja svjedoka ili je to predmet u kojem bi lokalne vlasti mogle biti zainteresirane da zaštite počinitelja iz određenog razloga. Ukoliko predmet ispunjava neki od ovih kriterijuma dobija oznaku "vrlo osjetljiv" i njegovo procesuiranje se održava na Sudu Bosne i Hercegovine. Ostali predmeti ratnih zločina se klasificiraju kao osjetljivi i upućuju na procesuiranje kanotnalnim i okružnim tužiteljstvima koja imaju mjesnu nadležnost.

Od osnivanja Posebnog odjela izvršena je revizija svih predmeta koje su prema "Pravilima puta" na ocjenu podnijeli kantonalni i okružni sudovi a koji su dobili ocjenu "A". Pregledali smo predmete protiv ukupno 734 počinitelji i identificirali 206 koji su ocijenjeni kao "vrlo osjetljivi", od kojih su 194 u fazi istrage, a 12 sa podignutim optužnicama, a koji će biti procesuirani pred Sudom Bosne i Hercegovine. Od ostalih predmeta koji su ocijenjeni kao "osjetljivi", i trebali bi biti procesuirani pred kantonalnim i okružnim sudovima njih 182 su na granici između jedne i druge kategorije i kolegij tužiteljstva će razmatrati njihov finalni status. Po nekim od tih predmeta se vrše intenzivne istrage, a suradnja po pitanju transfera dokaza je ostvarena i sa Tužiteljstvom Tribunala u Hagu i veoma dobro funkcioniра.

Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine nastavlja intenzivno raditi na pregledu drugih predmeta, prije svih onih koji su prema "Pravilima puta" dobili oznaku "C", gdje su potrebiti dodatni dokazi, a potom i predmeta i kaznenih prijavi koji nisu upućeni na pregled Tribunalu u Hagu prije prijensa funkcija odjela "Pravila puta" Tužiteljstvu Bosne i Hercegovine u listopadu prošle godine.

U cilju sprovođenja pregleda i daljnjih istraga Poseban odjel za ratne zločine je podijelio svoje pravno i administrativno osoblje u pet timova, od kojih je svaki odgovoran za određeni teritorij BiH. Timovi su sastavljeni od lokalnog i međunarodnog osoblja. Pet timova je trenutno angažirano na pregledu dokaza protiv osumnjičenih. Svi timovi koriste isti metod analize i primjene relevantnih kriterijuma. Po završetku ovog

dijela posla donijeće se odluka koje će predmete svakog tima Poseban odjel za ratne zločine zadržati radi istrage i podizanja optužnice.

Ono što se sa sigurnošću može reći je da će takav pristup za posljedicu imati dosljednu i transparentnu politiku izbora predmeta koje će zadržati Poseban odjel za ratne zločine.

Struktura

Poseban odjel za ratne zločine se sastoji od domaćih i međunarodnih članova i podijeljen je u pet regionalnih tužiteljskih timova:

Tim 1 Sjeverozapadna Bosna;

Tim 2 Središnja Bosna;

Tim 3 Istočna Bosna -Drina, Posavina;

Tim 4 Sarajevo i Foča uključujući Istočnu Hercegovinu;

Tim 5 Zapadna Hercegovina i Dolina Neretve.

Na čelu svakog tima se nalazi domaći tužitelj kojem pomaže međunarodni tužitelj.

Međunarodni tužitelji su izabrani na temelju svog dokazanog iskustva u međunarodnom pravu i svi su radili u međunarodnim sudovima u Hagu, Istočnom Timoru i Kosovu.

U svakom timu se nalazi dodatno domaće i međunarodno pravno i administrativno osoblje koje se sastoji od pravnih suradnika, rukovoditelja predmeta, istražitelja i prevoditelja. Određeni broj domaćih i međunarodnih pravnih savjetnika pomaže u radu odjela i daje savjete o operativnim i organizacionim pitanjima, te pitanjima koja se odnose na međunarodno pravo i ostvaruje kontakt s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju po pitanju ustupanja predmeta.

Osim strukture regionalnog tužiteljskog tima, Posebni odjel za ratne zločine također ima Odsjek za informacijske sustave, Odsjek za dokaze, Odsjek za analizu, a u tijeku je proces uspostave Ureda javno informiranje i medije.

U Posebnom odjelu za ratne zločine u tijeku je proces izrade Poslovnika kojim će se regulirati pitanja kao što su profesionalno ponašanje i etika, osiguranje i postupanje s dokazima, mediji i politika, te standardne operativne procedure.

U Posebnom odjelu za ratne zločine su organizirani i dalje će se organizirati intenzivni programi obuke u mnogim oblastima. Sve domaće i međunarodno osoblje je u potpunosti educirano iz oblasti međunarodnog humanitarnog prava, domaćeg kaznenog zakona i postupka, te za uporabu novih računarskih sustava. U budućnosti, obuka će se fokusirati na zastupanja na suđenjima i ljudska prava.

Posebni odjel za ratne zločine funkcionira po principu zajedničkog timskog rada domaćeg i međunarodnog osoblja što se do sada pokazalo od izuzetne koristi. Ovakav sistem omogućava domaćem osoblju da upoznaje međunarodno osoblje sa domaćom praksom, a međunarodnom osoblju da obučava domaće osoblje po pitanjima koja se tiču međunarodnog prava i prakse.

Posebni odjel za ratne zločine trenutno radi i na uspostavi neophodnih odnosa sa domaćim, te međunarodnim vladinim i nevladinim organizacijama.

Odnos sa kantonalnim i okružnim tužiteljstvima

Kao što je već kazano, ogromna većina predmeta ratnih zločina će biti procesuirana na kantonalnoj i okružnoj razini. Same brojke koje su vam danas prezentirane dovoljno govore: od 746 predmeta sa oznakom "A" koje je pregledalo Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine, 206 je ocijenjeno kao "vrlo osjetljivo" i trebalo bi biti procesuirano na Sudu Bosne i Hercegovine, dok će sve ostale procesuirati kantonalni i okružni sudovi.

Naravno, svi moramo imati na umu da je ovo početak dugotrajnog procesa koji će trajati godinama koje su pred nama, da postoje mnogi drugi predmeti koji još nisu pregledani, a da postoji još mnogo zločina koji nisu još ni istraženi. Ipak, ostaje činjenica da će najveći dio njih pasti u nadležnost kantonalnih i okružnih tužiteljstava i sudova, dok će samo najosjetljiviji i najteži predmeti biti procesuirani od strane Posebnog odjela za ratne zločine Tužiteljstva BiH i pred Vijećem za ratne zločine Suda BiH.

Imajući ovo na umu, mi smo već imali dva velika sastanka na kojima su sudjelovali tužitelji Posebnog odjela za ratne zločine Tužiteljstva BiH, svi glavni kantonalni i okružni tužitelji i tužitelj Brčko Distrikta. Jedina tema ovih razgovora bila je procesuiranje ratnih zločina.

Donesene su procedure prema kojima se svaki od regionalnih timova našeg Posebnog odjela sastao sa tužiteljima koji rade na teritoriju koja tim pokriva kako bi se razmotrili i riješili potencijalni problemi. Takvi sastanci će se održavati redovito kako bi se koordinirao rad i pružila pomoć u specifičnim pitanjima vezanim za predmete.

Na ovim sastancima su doneseni zaključci o potpori i suradnji, ali možda je najvažniji onaj koji propisuje da će predmeti koje Tužiteljstvo BiH pregleda biti, gdje god je to moguće, upućeni na procesuiranje kantonalnim i okružnim tužiteljstvima sa mjesnom nadležnošću, što znači da će zločini biti procesuirani tamo gdje su i počinjeni. Treba imati na umu da će Tužiteljstvo BiH pomno pratiti predmete koji su vraćeni kantonalnim i okružnim tužiteljstvima u pogledu profesionalnosti tužitelja koji će voditi ove predmete, pošto Tužiteljstvo može tražiti redovita izvješća od kantonalnih i Okružnih tužitelja i ponovo uzeti predmet ukoliko ne bude savjesno i profesionalno vođen. Uz to, Tužiteljstvo BiH će pružiti svaku moguću potporu kolegama na kantonalnoj i Okružnoj razini, uključujući stručnu pomoć, a radićemo i na osiguranju protoka dokaza iz našeg ureda i sa Tribunala u Hagu, koji su potrebiti za predmete koji će se voditi na kantonalnoj i okružnoj razini.

Još jednom treba podvući da je prijeko potrebno aktivno sudjelovanje bosanskohercegovačkih vlasti i međunarodne zajednice kako bi se stvorili potrebiti kapaciteti za procesuiranje ratnih zločina na kantonalnoj i Okružnoj razini. Ovo vrijedi za neophodna sredstva, tehničke uvjete, ali i za stručne kapacitete, sprovođenje pravnih mehanizama za zaštitu svjedoka i suradnju sa lokalnim i međunarodnim organima gonjenja. Od ogromne je važnosti za uspjeh procesa koji započinjemo u Bosni i Hercegovini - procesa kažnjavanja počinitelja ratnih zločina ovdje, na našim sudovima, procesa za koji će nam trebati godine rada i predanosti - da se prepozna presudna uloga kantonalnih i Okružnih sudova i tužiteljstava. Oni će voditi većinu predmeta i zbog toga im je potrebita adekvatna potpora od nadležnih bosanskohercegovačkih i međunarodnih institucija, ali i društva u cjelini. Mi iz Posebnog odjela za ratne zločine Tužiteljstva BiH ćemo sigurno učiniti sve da im damo svu moguću potporu i pomoć.

Izazovi

Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine danas, u pokušaju da kroz pregled svih predmeta pokrenutih u nadležnim organima u proteklih 13 godina, dođe do jasne slike o broju potencijalnih počinitelja i potrebama kada je u pitanju njihovo procesuiranje, suočava sa velikim izazovima kada je u pitanju prikupljanje dokaza. Kako možete da zamislite, proteklo je dosta vremena od vremena u kojem su zločini počinjeni, sve je manje svjedoka koji su lako dostupni istražiteljima i spremni da svjedoče, sve se teže dolazi do materijalnih dokaza na mjestu počinjenja i tako dalje. Osim toga, zbog same prirode sukoba u Bosni i Hercegovini, veliki broj potencijalnih svjedoka i materijalnih dokaza nalazi se u susjednim zemljama, Srbiji i Cmoj Gori i Hrvatskoj, što dodatno ograničava njihovu dostupnost.

Pitanje zaštite svjedoka je također od krucijalne važnosti za uspjeh našeg napora da procesuiramo počinitelje ratnih zločina. Najnovija zakonska rješenja usvojena u BiH su donijela pravni okvir za zaštitu svjedoka i uspostavila Odjel za zaštitu svjedoka pri državnoj agenciji za sigurnost i informacije, a pri Uredu registrara za ratne zločine i organizirani kriminal postoje odjeli za zaštitu i potporu svjedocima. Ipak, ogromna većina predviđenih mjera se odnosi na svjedoke koji će se pojaviti pred sudom Bosne i Hercegovine, dok postoji stvarna potreba za stvaranjem kapaciteta za zaštitu svjedoka koji će svjedočiti pred kantonalnim i okružnim sudovima gdje će biti procesuiran najveći broj predmeta.

Kada govorimo o tehničkim izazovima, vratiću se na nešto što sam pomenuo ranije, a to je pristup svjedocima i dokaznom materijalu u susjednim državama. Mi funkcioniramo u situaciji gdje se veliki broj svjedoka i materijalnih dokaza nalazi u nama susjednim državama. Iako postoje konvencije o uzajamnoj pravnoj pomoći ,te bilateralni sporazumi o suradnji između tužiteljstava , u praksi se oni vrlo teško primjenjuju i rezultati takve suradnje su priličito ograničeni.

Korijeni ovog problema su direktno vezani za naredni, koji je isključivo političke prirode i odnosi se na dostupnost optuženih koji bi se eventualno mogli skrivati u susjednim zemljama. Vrlo dobro znamo da je i Tribunal u Hagu, koji je tijelo sa najširim ovlastima koje mu je direktno dalo Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, imao ogromnih problema sa privođenjem optuženih. Ono čega se mi plašimo je potencijalni problem

izručenja optuženih sa dvojnim državljanstvom koji bi sklonište od naših potjernica mogli potražiti u susjednim državama. Poznato je da značajan broj državljana Bosne i Hercegovine istovremeno posjeduje državljanstva susjednih država. Pošto relevantne ustavne odredbe onemogućavaju izručenje državljana, moguće je da osobe koje bi bile optužene pred Sudom Bosne i Hercegovine ostanu nedostupne jednostavnim prelaskom državne granice. Ova bojazan je naročito prisutna kada se radi o potencijalnim optuženicima višeg ranga.

Opšti konsenzus unutar Tužiteljstva i Suda Bosne i Hercegovine je da se osobama optuženim za zločine počinjene u Bosni i Hercegovini, u kojima su žrtve bile građani Bosne i Hercegovine, treba suditi u Bosni i Hercegovini. Svaka druga opcija bi potkopala suštinu i smisao postojanja Vijeća za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine, i onemogućila pristup bosanskohercegovačkog društva pomenutim suđenjima, te dovela u pitanje princip neposrednog izvođenja dokaza, jer su se udruženja žrtava već oglasila ističući da ne žele svjedočiti u susjednim zemljama. Tako bismo došli u apsurdnu situaciju u kojoj imamo jedinstvene kapacitete za procesuiranje ratnih zločina u koje su uložena ogromna sredstva i kredibilitet međunarodne zajednice i bosanskohercegovačkih institucija, koji bi ostali neiskorišteni zbog nedostupnosti optuženih.

Sve ovo ukazuje da rješavanje problema suđenja za ratne zločine počinjene na teritoriju bivše SFRJ sve više iz pravnih okvira prelazi u politički okvir i ovisi od političke volje država, da li će svoje unutamje pravo prilagoditi obvezi omogućavanja suđenja počiniteljima ratnih zločina shodno međunarodnim ugovorima i opće prihvaćenim načelima kaznenog prava.

Smatramo da je neophodno pristupiti ne samo potpisivanju međusobnih sporazuma koji bi omogućili nesmetano vođenje kaznenog postupka i osiguranje prisustva osumnjičenog, već smo i uvjereni da zemlje regiona mogu odmah pristupiti određenim izmjenama svog unutarnjeg zakonodavstva u skladu sa međunarodnim pravom, prvenstveno pravom Evropske unije, a u svjetlu njihovog pridruživanja Uniji.

U tom smislu, okvima odluka o Evropskom nalogu za uhićenje može pretstavljati putokaz ka rješavanju problema s kojim se suočavaju zemlje bivše SFRJ kada se radi o ostvarivanju etičasnog suđenja počiniteljima djela ratnih zločina.

Svjesne neophodnosti borbe protiv kriminala i neophodnosti sprečavanja izvršenja kaznenih djela, države članice EU, koje su i uglavnom

zemlje kontinentalnog prava u kojima je sadržan princip zabrane izručenja vlastitih državljana su potpisale odluku o Europskom nalogu za uhićenje kojom su se obvezale u određenom roku pristupiti promjeni unutarnjeg zakonodavstva kako bi se tradicionalni postupak izručenja zamijenio postupkom izručenja putem suradnje isključivo sudskih vlasti bez obzira na državljanstvo osumnjičenog odnosno optuženog.

Svrha Europskog naloga za uhićenje mogla bi se ostvariti kroz prihvatanje principa sadržanih u njemu -pojednostavljenje postupka ekstradicije i ukidanje zabrane izručenja vlastitih državljana za određena djela.

Prihvatanjem principa sadržanih u pravu EU i prije formalnog pristupa, zemlje našeg regiona bi iskazale ne samo spremnost priključenju EU i tako doprinijele razvoju europskog kaznenog zakonodavstva već bi pokazale s koliko ozbiljnosti i povjerenja pristupaju problemu vezano za ostvarivanje etičnog suđenja za ratne zločine.

Na taj način bi se problem izručenja i stvamo iz polja politike prebacio u polje prava i pravosuđa.

U svakom slučaju, i prije nego što se pristupi promjenama koje u velikim slučajevima, s obzirom na ustavne odredbe pojedinih zemalja, možda podrazumijevaju i dugoročnije i zahtjevnije aktivnosti, smatramo da je neophodno pristupiti poduzimanju mjera koje su već sada moguće, kao što je prestanak dodjeljivanja državljanstva osobama osumnjičenim da su počinili ratne zločine na teritoriju drugih zemalja, kao i razmatranje primjene principa koji je zastupljen u nekim zemljama kontinentalnog prava (Francuska), a to je da se prilikom odlučivanja o izručenju, kao mjerodavno državljanstvo smatra državljanstvo koje je osumnjičeni počinitelj imao u vrijeme kadaje djelo izvršeno.

Smatramo da je od velike važnosti da se ovo pitanje pokrene u što skorijem roku i pod pokroviteljstvom međunarodne zajednice. Sklapanje sporazuma o izručenju osoba optuženih za teška kršenja humanitarnog prava moraju u sebi sadržavati mehanizme implementacije i jasne garancije međunarodne zajednice kako ne bi ostali mrtvo slovo na papiru.

Jedan od najvećih izazova koji je pred nama je uvezivanje Tužiteljstva Bosne i Hercegovine i kantonalnih i Okružnih tužiteljstava u jedinstven, efikasan sustav kaznenog procesuiranja ratnih zločina. Jer, u ovom trenutku, mi smo stvorili kapacitete na razini državnog tužiteljstva koji u potpunosti odgovaraju međunarodnim standardima, dok su

kantonalna i okružna tužiteljstva u daleko goroj situaciji po pitanju sredstava i uvjeta za rad. Identična situacija postoji i kada su sudovi u pitanju. Imajući u vidu da će se najveći broj predmeta ratnih zločina procesuirati upravo na kantonalnoj i Okružnoj razini, već sada je potrebno usmjeriti pozornost krugova u međunarodnoj zajednici na ovo pitanje i osigurati iste uvjete za rad za sve instance koje se bave procesuiranjem ratnih zločina u Bosni i Hercegovini.

Na takav način postiže se osjećaj kolegijalnosti i zajedničkog cilja, omogućiti umrežavanje domaćih (i nekih međunarodnih) tužitelja koji će biti u mogućnosti da razmjenjuju svoja iskustva o načinima suočavanja sa mnogim izazovima u njihovom međunarodnom radu, kao što su:

- **razni institucionalni i politički pritisci sa kojima se suočavaju tužitelji**
- **pitanja tužiteljske diskrecije**
- odabir predmeta i tužiteljska strategija
- učešće žrtava i pravilno ciljano informiranje javnosti
- istraga sistematskih kaznenih djela -multidisciplinami pristup
- integrativni pristup uz druge mehanizme tranzicione pravde
- jačanje kapaciteta i edukacija

I na kraju, kratko ću se osvrnuti na atmosferu u kojoj se procesuiranje ratnih zločina u Bosni i Hercegovini danas odvija. Nažalost, zbog politizacije i relativizacije ratnih zločina koja je u zemlji, danas vlada atmosfera u kojoj su počinitelji ratnih zločina još uvijek viđeni kao nacionalni heroji u etničkoj grupi kojoj pripadaju. Nema sistematiziranog napora u društvu, koji bi vodili naši lideri, da se suočimo sa prošlošću i postignemo konsenzus o potrebi da se počinitelji ratnih zločina kazne, bez obzira na to, ko su, i na kojoj su poziciji bili. U takvom okruženju je mnogo teže istraživati ratne zločine i kazneno goniti počinitelje, u takvom okruženju je teže osigurati sigurno okruženje za svjedoke, posebno "insajdere" koji pripadaju istoj etničkoj grupi kao i počinitelji, a bili su svjedoci zločina. Moram naglasiti da se situacija po ovom pitanju polako mijenja, da je bolja nego što je bila neposredno nakon rata i u godinama poraća, da postoje inicijative koje bi trebale pospješiti proces suočavanja s prošlošću, međutim još uvijek smo daleko od povoljne atmosfere u kojoj bi se suđenja odvijala uz sveobuhvatnu potporu većine pripadnika sva tri naroda. Ipak, mi ne bježimo od svog zadatka koji je dio cjelokupnog procesa ostvarivanja pravde za žrtve i utvrđivanja vladavine prava.

Vrlo je bitno naglasiti da mi danas stvaramo stalne bosanskohercegovačke institucije, koje će služiti građanima ove zemlje godinama i decenijama , koliko god to bude potrebno i sve dok počinitelji ratnih zločina ne dobiju zasluženu kaznu za svoja nedjela. Institucije koje će omogućiti građanima Bosne i Hercegovine , a prvenstveno žrtvama, da iz prve ruke vide kako se pravda ostvaruje kod nas ,tu gdje su zločini i počinjeni.